

Taiwan foundation for democracy

ТЕЛЕВИЗЭЭР СОНГУУЛИЙН МЭТГЭЛЦЭЭН ХЭРХЭН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ВЭ?

2008 оны 6 сарын 07-10-ны өдрүүдэд Украин улсын туршлага дээр тулгуурлан сэтгүүлчдэд зориулан зохион байгуулсан сургалтын илтгэлээс...

Багш: Дмитро Симанский

/Кризун/, Интерньюс, Украин

1. Мэтгэлцээн ба сэтгүүл зүйн хэм хэмжээ

Мэтгэлцээн бол дэлгэцийн урлаг. Мэтгэлцээн зохион байгуулахад дэлгэцэнд хэрхэн зөв зохистой, цэгцтэй ярих вэ, асуултаа хэрхэн зөв тавих вэ гэх мэт бэрхшээл тулгардаг. Мэтгэлцээнд нэр дэвшигчдийг хэрхэн урих, оролцож буй хүнээ эвгүй байдалд оруулахгүй байхыг яах вэ зэрэгт нарийвчлан суралцах хэрэгтэй.

Украинд бол мэтгэлцээн нь хөл бөмбөг зэрэг сонирхолтой нэвтрүүлгээс илүү олон үзэгчдийг өөртөө татдаг.

Мэтгэлцээнд юу гол вэ?

Эрх тэгш байх, ижил нөхцөл хамгаас гол юм. Яг л дуэль шиг. Үүгээрээ ч телевиз, радиогийн бусад нэвтрүүлгээс ялгаатай.

Мэтгэлцээнийг хэрхэн хөтлөх вэ?

Их сайн зохион байгуулсан мэтгэлцээн нь хөтлөгчийн ур чадвар муугаас болж амжилтгүй болох тохиолдол бий. Гэхдээ мэтгэлцээнд хөтлөгчийн үүрэг, оролцоо бага байдаг.

Сургалт эхлэхийн өмнө бид зарим нэр томъёо ойлголтын талаар нэгдсэн ойлголттой болох нь чухал. Иймд сэтгүүл зүйн мэргэжлийн хэм хэмжээний тухай ярилцъя.

- Тэнцвэр- баланс (Сэтгүүлч бага оролцож, өөрийн байр суурийг гаргахгүй байхаас гадна олон үзэл бодол байх ёстой)
- Шуурхай байдал (Хуучин мэдээ байх ёсгүй. Урьдчилан бэлтгээгүй хүнийг нэвтрүүлэгт шууд оролцуулах нь түүнийг өөр өнцгөөс харах боломж олгодог.

Урьдчилан бэлтгээгүй нөхцөл, орчинд өөрийгөө илэрхийлнэ гэдэг хэцүү. Тиймээс шуурхай байдал чухал. Шууд нэвтрүүлгийн үеэр хүн санамсаргүйгээр их чухал юм хэлж болно. Өмнө нь хэлнэ гэж бэлтгээгүй хэрнээ сандарч тэвдэхдээ үнэнээ хэлчихдэг. Улс төрчид зовлонгүйгээр худлаа хэлдэг. Сайн сэтгүүлч хүнийг нээж чаддаг. Тэгж санамсаргүй байдлаар шинэ мэдээ үүсэхийг, тухайн мэдээллийг өгсөн хүнийг мэдээ бүтээгч буюу News maker гэнэ. Шууд нэвтрүүлгийн оролцогчид ихэнхдээ News maker болох боломжтой. Асуултаа урьдчилан бэлтгэсэн, товч байх тусам олон нийт сайн хүлээж авдаг.

- Тайлбар:

- Сэтгүүлчийн шударга, шударга бусыг шүүх нь хэцүү байдаг.
- Магадгүй шударга бус харагдахгүйн тулд сэтгүүлч аль болох бага, товч ярихыг эрхэмлэх хэрэгтэй. Учир нь сэтгүүлч их ярих тусам хэн нэгэнд шударга бус байгаа мэт сэтгэгдэл төрүүлнэ.
- Мэтгэлцээнд бэлтгэх явцад бүх зүйл маш тодорхой байх ёстой. Мэтгэлцээний загварыг оролцогчид цөм мэдэж байх ёстой. Сэтгүүлч мэтгэлцээний үеэр үйл үгээр ярих тусам санаагаа зөв, товч илэрхийлдэг.
- Баримтыг тайлбараас ялгах хэрэгтэй. Сэтгүүлчид ямар нэг түүх ярьдаг. Тухайн асуудалд сэтгүүлч тайлбар хийгээд эхэлбэл шударга бус байдал бий болно. Жишээлбэл, миний гарт байгаа энэ ногоон үзгийг ногоон үзэг л гэж хэлэхээс би ногоон өнгөнд дуртай, ногоон бол сайхан өнгө гэх мэтчилэн өөрийнхөөрөө тайлбарлаад эхэлбэл шударга бус болно.
- Яг таг, тодорхой байх хэрэгтэй. Сэтгүүлч хүн өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлж болохгүй.
- Эх сурвалжтай байх. Доод тал нь гурваас дээш их сурвалжтай байх.

2. Мэтгэлцээний товч түүх

Телевизийн сэтгүүл зүй бол залуу. Улс төрийн анхны мэтгэлцээн 1960 онд болсон гэж түүхчид үздэг. Ж.Кеннеди Ерөнхийлөгчийн сонгуульд нэр дэвшихдээ энэхүү мэтгэлцээнд орсон нь ялалт авчирсан гэдэг. Ж.Кеннедид 1960 оноос өмнө сонгуульд оролцсон бол ялах боломж байгаагүй гэж судлаачид үздэг байна. Өөрөөр хэлбэл, Ж.Кеннеди залуухан, туршлагагүй, католик шашинтай байсан. Харин түүнтэй өрсөлдөгч Никсон туршлагатай, хижээл эр байлаа. Америкчуудын хувьд улс төрч нь католик шашинтай байхыг хүлээн зөвшөөрдөггүй байсан үе. Тиймээс Ж.Кеннеди 1960 оны сонгуульд телевизийн тусламж аваагүй бол ялах боломжгүй байсан гэж үздэг. Улс төрд телевиз ямар их ач холбогдолтойг олж харсанд түүний чадвар оршиж байсан. Ж.Кеннеди телевизийн мэтгэлцээнд Никсоныг дууджээ. Никсоны зөвлөхүүд оролцохгүй байхыг зөвлөсөн ч тэр оролцсон юм. Ж.Кеннеди залуухан, царайлаг, сайхан байсан бол Никсон царай муутай, өвдсөн, хочгор, туранхай уйтгартай хүн байжээ. Никсон телевизийн боломжийг олж хараагүйдээ алдсан гэдэг.

Телевизийн гол ид шид бүх зүйлийг өсгөж томруулан, байгаагаас нь илүү харагдуулдагт оршдог. Үүнээс үүдээд Ж.Кеннедигийн ухаантай, гайхамшигтай гэх мэт

давуу тал, Никсоны хамгийн муу, муухай чанар илүү тодорхой харагдсан. Энэ бол дэлхийн мэтгэлцээний хамгийн анхны, хурц жишээний тоонд ордог.

1991 онд Украин тусгаар тогтносон. Яг тэр үед ямар нэгэн өөрийн хүч чадалгүй коммунист дарга нь ерөнхийлөгч болсон. 1993 онд хугацаанаас нь өмнө Ерөнхийлөгчийн сонгууль хийхээр болсон юм. Тэгэхэд царайлаг, ухаантай, эмэгтэйчүүдэд их таалагддаг гоё хүний эсрэг талд Украинаар муу ярьдаг, үйлдвэрийн дарга, царай муутай хүн өрсөлдөж мэтгэлцээнд дуудсан. Нөгөө өрсөлдөгч түүнийг үл ойшоосон учраас дуудлагыг хүлээж авсан. Ерөнхийлөгч их гоё ярьсан. Харин үйлдвэрийн дарга “Хүмүүс ээ, би яагаад та нарыг муу амьдарч байгааг мэднэ. Талхны буланг чинь олж өгье. Би үйлдвэр удирдаж байсан хүн. Улс удирдаж чадна” гэж хэлснээр амжилтад хүрсэн. 2004 онд Украинд болсон мэтгэлцээнийг бүх Украин даяар хүн бүр санаж байгаа. Ерөнхийлөгчид хоёр хүн нэр дэвшсэн. Виктор Янукович, Виктор Ющенко нар. В.Янукович тухайн үед Ерөнхий сайд байсан. Тэрээр “Бид нар Оростой хамт байх хэрэгтэй. Европ хэрэггүй” гэсэн сонгуулийн уриатай байлаа. Харин Ющенко сөрөг хүчин байсан. Одоо Украины Ерөнхийлөгч.

Энэ бол түүхэн үйл ажиллагаа. Үүнээс өмнө Ющенког телевизээр харуулдаггүй байв. Тэр ганц сувгаар л гардаг байсан. Телевизээр өөрийнхөө үгийг хүргэх боломж байгаагүй. Яагаад энэ мэтгэлцээн Украины түүхийг өөрчилсөн бэ? Түүхэнд анх удаа сөрөг хүчний удирдагч үгээ хэлэх боломж олдсон юм.

Яагаад энэ мэтгэлцээнийг хийх боломжтой болсон бэ? гэвэл хэд хэдэн шалтгаан байсан. Нэгдүгээрт, хүмүүс үүнийг үзэхийг их хүсч, үзэх сонирхолтой байгаа нь харагдсан. Одоо ч гэсэн Украины улс төрийн шууд шоу, ток шоуны рейтинг өндөр байдаг. Хоёрдугаарт, сонгуулийн мэтгэлцээн хуульчлагдсан. Хэвлэл мэдээллийн тухай хуулиар биш, сонгуулийн тухай хуулиар зохицуулдаг. Гуравдугаарт, Украины сэтгүүлчид үүнийг хийж чадах болтлоо мэргэжлийн хувьд өссөн байсан. Энэ мэтгэлцээнийг хийх гэж олон хүн хүчин зүтгэсэн. “Интерньюс” олон улсын байгууллага сонгуулийн хороотой нэг жил ажилласан. Ингээд сэтгүүлчид бид өөрсдөө Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үеэр өрсөлдөгчдийн мэтгэлцээнийг хэрхэн зохион байгуулах тухай хуулийн зүйл заалтыг боловсруулж, шийдвэр гаргачдыг зөвшөөрөхөөс өөр аргагүй байдалд хүргэсэн. Украины хууль өөрчлөгдөөгүй. Жилийн дараа энэ хуулиар Ерөнхийлөгчийн сонгууль явагдана. Манай сонгуулийн хуулиар мэтгэлцээн явуулах тухай нарийвчлан заасан байгаа. Оройн 7-10 цагийн хооронд явагдах ёстой гэж заасан. Орост бол өглөө 6 цагт мэтгэлцээнийг цацсан. Украины энэ хуулийг хийсэн хүмүүс мэтгэлцээн нийгэмд ямар хэрэгтэй, ашигтай цагт хийх ёстой гэдгийг мэдэж байсан. Мэтгэлцээнд хоёр хүн л оролцоно гэж хуульчилсан. Түрүүчийн удаад Ерөнхийлөгчийн сонгуульд 24 нэр дэвшигч өрсөлдсөн. Хуулин дээр хоёр гээд бичээд өгсөн учраас өнөөдөр хоёр, маргааш хоёр, нөгөөдөр хоёр хүн өрсөлдөнө гэдгийг зааж өгч байгаа юм. Хэн хэнтэй оролцохыг сугалаагаар шоддог. Би энэ хүнтэй мэтгэлцэнэ, мэтгэлцэхгүй гэсэн зүйл ерөөсөө байхгүй. Хуульд нэр дэвшигч биеллэн оролцоно гэж заасан. Мөн хугацааг 60 минут байна гэж зааж өгсөн. Мэтгэлцээнийг рекламаар таслахгүй гэдгийг мөн хуульчилж өгсөн. Украины хуулинд нэг цагийн эфирийн 12 минутыг л зар сурталчилгаанд зарцуулах ёстой байдаг. Гэхдээ Зар сурталчилгааны хуулийг сонгуулийн хуулиар хориглодог. Тиймээс сонгуулийн хуулийн заалтыг баримталж, мэтгэлцээний явцад зар сурталчилгаа цацдаггүй. Мэтгэлцээнийг зөвхөн улсын нэг

телевизээр зохион байгуулна. Харин хувийн, арилжааны бусад телевиз үнэ төлбөргүй дамжуулж, нийтэд хүргэх эрх эдэлдэг. Мэтгэлцээний зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ. Мэтгэлцээнийг улсын төв телевиз зохион байгуулж телевизийн 8 суваг цацсан. Манай улсад Парламентийн сонгуулийн үеэр мэтгэлцээн явуулахад хууль зөрчилтэй. Нэг хуульд сурталчилгааг төлбөртэй явуулна гэж заасан, гэтэл өөр нэг хуулинд үнэ төлбөргүй сурталчилна гэсэн байдаг. Үнэ төлбөрийг нарийвчлан заагаагүй. 2006 оны Парламентийн сонгуулиар телевизийн сувгуудын 50 хувь нь мэтгэлцээн сайн хийж, үлдсэн 50 хувь нь реклам маягаар муу хийсэн. Нэг удаа 100 мянган доллараар 40 минутын мэтгэлцээн хийнэ гэж зарлаад зохион байгуулсан. Гэхдээ мэтгэлцээний чанар мөнгөний хэмжээнд байдаггүй. Мөнгөний тоо хэд байх нь асуудал биш. Хууль муу учраас сонгуульд өрсөлдсөн 40 намаас хоёрт нь л төлбөртэй мэтгэлцээн хийх боломж олдсон. Энэ мэт чухал хуульд сэтгүүлч бид өөрсдөө оролцох зайлшгүй шаардлагатай.

3. Мэтгэлцээний загвар, шаардлага, зохиол

Мэтгэлцээний сонгодог загвар гэвэл хөтлөгч, оролцогч, зочдоос бүрдсэн, өрсөлдөгчдөд тэгш боломж олгоход оршдог. Тухайн телевиз сонгодог загварыг баяжуулах боловч мэтгэлцээд дор дурдсан үндсэн шаардлага тавигддаг. Үүнд:

- Хөтлөгчийн үүрэг, оролцоо бага байна
- Өрсөлдөгчдөд үзэл бодлоо илэрхийлэх тэгш боломж олгоно
- Өрсөлдөгчдөд бие биедээ асуулт тавих боломж олгоно
- Өрсөлдөгчдөд нэг асуудлаар мэтгэлцэх боломж олгоно
- Өрсөлдөгчдөд асуултад хариулах, өөрийгөө илэрхийлэх адил тэнцүү цаг хуваарилна
- Хэн эхэлж хариулах, ярихыг шодно
- Мэтгэлцээнд зочдыг урьж, асуулт тавих боломж олгоно
- Мэтгэлцээнийг рекламаар таслахгүй

Телевиз бол маш онцлогтой. Нэг хүний толгой, гараар бүтдэггүй. Үүнд оператор, найруулагч, сэтгүүлч зэрэг хүн бүхний оролцоо хэрэгтэй. Тэгэхээр сайн төлөвлөгөө хэрэгтэй. Энэ төлөвлөгөөнд бүх хүний үйл ажиллагаа ойлгомжтой байх ёстой. Төлөвлөгөөнд ерөнхий оператор, найруулагчийн үйл ажиллагааг нэг бүрчлэн бичсэн байх ёстой. Хөтлөгч хаана, хэзээ гарч ирэхээ мэдсэн байх ёстой. Энэ хөтөлбөр нь мөн зочдод нээлттэй байх ёстой. Зочид хэн хэний дараа ярих, хэн асуулт тавихыг мэдэж байх ёстой.

Мэтгэлцээн бол халз тулаан юм. Хамгийн гол нь оролцогчдын тэгш байдлыг маш сайн хангасан байх ёстой гэдгийг үргэлж санаж байх ёстой.

Мэтгэлцээний зохиол дараалал хэлбэрээр бичигдэнэ. Энэ нь оролцогчдыг тэгш байдалд байлгах нөхцөлийг бүрдүүлдэг. Ингээд та бүхэнд би өөрийн бэлтгэдэг нэвтрүүлгийн дарааллыг үзүүлье.

д/д	Эхлэх цаг, минут	Камер хэнийг харуулах	Агуулга	Үргэлжлэх хугацаа
-----	------------------	-----------------------	---------	-------------------

1	21.30	Шаченко	Танилцуулга	2 минут
2	21.32	Хоёр хөтлөгч нэмэгдэж орно.		

Эхний хүснэгтэд эхлэх цаг, мэтгэлцээний явцад хэзээ хаана юу гарах гэх зэргийг үргэлжлүүлэн нэвтрүүлэг дуусах хүртэлх бүх цаг хугацааг нарийвчлан минут, секундээр бичнэ.

Яагаад би үүнийг үзүүлж байна вэ гэвэл энэ дарааллыг хуульд яаж тусгагдсаныг баримтаар харуулахыг зорьсон юм. Энэ мэтчилэн үргэлжлүүлэн бичихэд дараалал 20 хуудас болсон. Хуульд хэрхэн тусгасныг харъя.

Мэтгэлцээний үргэлжлэх хугацаа 60 минут. Мэтгэлцээн Украины Ерөнхийлөгчид нэр нэр дэвшигчийн үгээр эхэлж, нөгөө нэр дэвшигчийн үгээр дуусна. Хэн түрүүлж үг хэлэхийг сугалаагаар шийднэ.

Жишээ нь, би эхэлж ярилаа гэхэд мэтгэлцээн миний өрсөлдөгчийн үгээр дуусна. Мэтгэлцээний эхэнд ярих нэр дэвшигчийн үг хэлэх хугацаа 10 минутаас хэтрэхгүй, төгсгөлд үг хэлэх хүний хугацаа 5 минутаас ихгүй байна. Хоёр нэр дэвшигчийн хугацааг тэдний ар талд байгаа цагаар хянана. Эхний үг хэлсний дараагаар хоёр оролцогч бие биедээ ээлжлэн асуулт тавина. Эхний асуултыг үг хэлэхдээ хоёрт хэлсэн өрсөлдөгч тавина. Тиймээр хоёр дахь асуулт үг эхэлж хэлсэн хүнд ирнэ. Асуултын хугацаа нэг минутаас ихгүй, хариулт гурван минутаас хэтрэхгүй.

Асуулт хариултын минут уян хатан байж болно. 10 минут дотроо 8-9 минут байж болно. 60 минут учраас 2 минут эргээд олдож болно. Дутуу ярьсан минутаа нөхөж болдог.

Ганцхан сувгаар дамжуулахад цөөхөн хүн үзэж магадгүй. Иймд бид Интерньюсийн хүрээнд хамгийн том ажил гүйцэтгэсэн. Бид Украиндаа хамгийн том арилжааны сувгийг татан оролцуулж мэтгэлцээн зохион байгуулахыг зорьсон. Интерньюс бол Украины мэдээллийн төв. Энэ байгууллага нь Украинд хамгийн анхны арилжааны сувгийг бий болгосон. Мөн 8000 сэтгүүлчийг сургасан байгууллага. Интерньюсийн хувьд ерөнхийлөгчийн мэтгэлцээн нь хамгийн үр дүнтэй, том төсөл гэж үздэг. Ингээд би Америкт хийдэг шиг мэтгэлцээн хийхийг туршсан. Мэтгэлцээнийг тусгай байгууллага бэлтгэдэг. Гадны ямар нэгэн нөлөө байхгүй, элдэв дарамт шахалт үзүүлж чадахааргүй тусгай байгууллага бэлтгэж явуулдаг. АНУ-д ийм байгууллага ганц биш хэд хэд байдаг. Мэтгэлцээн зохион байгуулах гэж байгаа газар нь маш том байх ёстой. Тиймээс ихэвчлэн спорт заал түрээсэлж, тусгай тайз засаж бэлтгэдэг.

Техник тоног төхөөрөмж, найруулагч, оператор, сэтгүүлч гээд бүх хүнийг хөлсөлнө. Телевизийн бүх суваг мэтгэлцээнийг дамжуулах цацах эрхтэй учир надад таалагдаж байна, таалагдахгүй байна гэсэн үг яриа гаргадаггүй. Эдгээр хүмүүс бол зохион байгуулж байгаа комиссын гишүүд. Танхимд ердийн үзэгчид, мөн тусгай зочид урьд эгнээгээр

суусан байна. Тусгайлан уригдсан зочид, шинжээчид мэтгэлцээнд асуулт тавих, тайлбар хийх эрхтэй оролцдог.

Украинд энэ загвараар мэтгэлцээн хийхийг эрмэлзэж, туршихад нийт зардал 250 000 доллар болсон.

Интерньюс нь мэргэжлийн, чадвартай, хараат бус байж чадах байгууллага юм. Бид мэтгэлцээнийг цацах талаар 5 сувагтай тохиролцож чадсан байсан. Мэтгэлцээн явуулах, зохион байгуулах мөнгөө ч олсон. Олон газар тэр дундаа гадаадын донорууд, Украины сувгуудаас санхүүжилт авсан. Тиймээс энэ загвараар явуулахаар шийдсэн.

Украинд мэтгэлцээнд итгэх итгэл Америкаас бага. Тиймээс бид мэтгэлцээнд итгэх итгэл төрүүлэх зэрэг бүхий тусгай байгууллага байгуулахаар шийдсэн. Энэ нь Ажиглагчдын зөвлөл, 15 хүнтэй байх ёстой. Ингээд хүүхдийн зохиолч, Спортын холбооны Ерөнхийлөгч, Шинжлэх ухааны академийн Ерөнхийлөгч, анхны Ерөнхийлөгч, Шинжлэх ухааны академийн Ерөнхийлөгч гэх мэт нэр хүндтэй хүнээс Ажиглагчийн зөвлөл бүрдүүлж эхэлсэн. Тэдгээрт мөнгө төлөөд, харин тэд хөндлөнгийн хяналт буюу аудит хийхийг зөвшөөрсөн юм. Энэ зөвлөлийн хамгийн гол чухал хийх ажил нь нэр дэвшигчдийн тэгш байдлыг ажиглах ёстой. Энэ хүнд юу байна, тэр хүнд юу байна гэдгийг хянаж, мэтгэлцээн болох хугацааг нэг адил цагт зарласан эсэхэд хяналт тавих ёстой. Хамгийн гол нь эдгээр хүмүүс аудит хийхийг шууд зөвшөөрсөн юм. Мэтгэлцээний хамгийн гол чухал юм бол илүү хүнлэг, хүн рүү хандсан байх ёстой. Үүнийг тайлбарлая. Бидний боловсруулсан мэтгэлцээн гурван хэсгээс бүрдсэн.

Нэгдүгээр хэсэгт нэр дэвшигчдийг олон нийтэд танилцуулах. Үзэгчдэд танилцуулж, тэдний тухай мэдээлэл өгсөн. Түүнчлэн өөрсдийнх нь бэлтгэсэн ролийг цацсан. Үүнд ямар нэг хяналт, хязгаар тавиагүй. Видео сурталчилгааны дараа өөрсдийн үгээр өөрийгөө танилцуулах байсан. Өрсөлдөгчид зөвхөн студид суусан хүмүүсийн асуултад хариулах биш, алслагдсан үзэгчдийг татан оролцуулах зорилгоор телемостийг бэлтгэсэн.

Хоёрдугаар хэсгийн хугацаа 60 минут. Улсын мэтгэлцээнд ээн хэсэгт хоёр өрсөлдөгч юуны ч тухай ярьж болдог бол бид энэ мэтгэлцээнээ өөр замаар хийсэн. “Нэр дэвшигчдээс жирийн хүмүүс юу хүсэж байна вэ?” гэсэн тусгай судалгааг захиалгаар хийлгэсэн. Судалгааны үр дүнд хүмүүс маш энгийн зүйл хүсдэг нь илэрсэн. Ихэнх үзэгч улс төр сонирхдоггүй болох нь илэрсэн юм. Тэд юу сонирхдог вэ?

1. Нийгмийн хамгаалал
2. Тэтгэвэр
3. Ажил, ажлын байр
4. Эрүүл мэнд
5. Боловсрол

Энгийн үзэгчид нэр дэвшигчдээс эдгээр багц сэдвийн талаар сонсохыг хүссэн. Цуврал мэтгэлцээний хоёр дахь хэсэг бүрт эдгээр асуудлыг нэг нэгээр нь оруулахаар төлөвлөсөн байв. Эдгээр нь улс төрчдийн хариулт өгөх хамгийн дургүй сэдэв. Нэр дэвшигчид 60 минутын турш дээрх сэдвийн аль нэгээр ярих ёстой байсан. Бидний төлөвлөгөөгөөр тус

мэтгэлцээн 90 минут яваад завсарлана. Энэ завсарлагаанаар бусад хэсэгтэй холбогдохоор төлөвлөсөн. Ингэхдээ олонд танил нэр хүндтэй хүмүүсийг оролцуулахаар зорьсон.

Гуравдугаар хэсэгт мэтгэлцээнийг үзэж байгаа хүмүүсээс асуулт асуух хэсэг. Америкт хийдэг шиг микрофон барьж, гдумжинд гараад иргэдээр асуулт асуулгах уу? гэдгийг шийдэ хэрэгтэй болсон. Учир нь, энэ тохиолдолд бидний бэлтгэсэн загвар эвдэгдэх аюултай байв. Ер нь жирийн хүмүүс асуултаа оновчтой асууж чаддаггүй. Тиймээс бид хоёрдугаар хувилбарыг бодож олсон. Үзэгчдээс бичгээр авсан асуултаа компьютерт бичээд бүгдэд харагдахаар дэлгэцэнд байрлуулахаар шийдсэн. Нэр дэвшигчид дэлгэцэнд харагдах олон асуултаас сонгосон асуултынхаа тухай тайлбарлах байсан. Бидний төлөвлөгөөгөөр 90 минут буюу 1 цаг 30 минутын нэвтрүүлэг байсан. Телемостийг нэг минут 30 секунд байхаар төлөвлөсөн.

Харамсалтай нь, нэр дэвшигч В. Янукович мэтгэлцээнд ирээгүй. Учир нь В.Янукович өөрийгөө бүрэн ялсан гэдэгтээ итгэлтэй байсан учраас ирээгүй. Манай мэтгэлцээн нь улсын мэтгэлцээний дараа болсон учраас тэрээр ийнхүү татгалзсан. Ерөнхийлөгчийн сонгуульд 24 нэр дэвшигч байснаас бид хамгийн гол хоёр нэр дэвшигчийг сонгож байсан.

Гэхдээ бид үүнийг бидний хамгийн амжилттай төсөл гэж одоо ч гэсэн нэрлэдэг. Үүнийг хийх гэж туршсанаараа бид Украины өнөөгийн сэтгүүл зүйг урагшлуулсан. Үүнээс өмнө Украины улс төрчид юу ч хэлэхгүйгээр мөнгө төлөөд хүссэнээ хийдэг байсан. Тиймээс нурсан боловч нураагүй төсөл гэж бид боддог.

Сурах явцыг хэзээ ч зогсоож облохгүй шүү дээ. Би зөвхөн багш биш, заах арга, аргачлалын комиссын гишүүн хүн. Хичээл заах арга аргачлал дээр байнга ажиллаж байдаг. Мэргэжил нэг нөхдийнхөө бодол санааг мэдэхийн төлөө ажилладаг.

“Хайр татсан хүүхэд хоёр эхийн хөх хөхдөг” гэдэг шиг хөрөнгө мөнгө санхүүжилтийг олон газраас авч болно. Гадны санхүүжилтээр хийж байсан мэтгэлцээний жишээг бид өнөөдөр үзнэ. Нийгмийн байгууллага, олон улсын сангууд санхүүжилт өгдөг нь энгийн зөв үзэгдэл. Мэтгэлцээн хөлбөмбөг зэрэг энгийн нэвтрүүлэг хийхээс илүү зардал гардаг учраас мөнгө авах хэрэгтэй.

Сэтгүүлзүйн стандартыг баримтлахгүйгээр мэтгэлцээн явуулах боломжгүй гэдгийг дахин давтан хэлье. Тэнцвэртэй байдалгүй бол мэтгэлцээн биш. Тиймээ тэнцвэрийг зөв хадгалах стандартыг дагах ёстой.

Монголд сэтгүүлчдийн болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн эсрэг шүүхддэг жишээг би мэднэ. Украинд ч бий. Ямар ч хүн шүүхэд очоод телевизийн талаар гомдол гаргах эрхтэй. Украины хуулиар хоёр оролцогч, хоёр хүн шууд мэтгэлцээн, нэвтрүүлгийн үеэр бие биеэ муулж, гутаавал тухайн хүн хариуцлага хүлээхээс, сэтгүүлч, редактор, хөтлөгч, тухайн суваг ямар ч хариуцлага хүлээхгүй гэж заасан. Тиймээс Украинд явагдаж байгаа улс төрийн мэтгэлцээн, нэвтрүүлэг, үзэгчдийн сонирхолыг татаж чаддаг. Нэг

талаар шинэ мэдээ түгээгч болж байгаа нөгөө талаар сэтгүүлч үүнд ямар ч хариуцлага хүлээхгүй.

Дахин давтахад, хоёр оролцогч ижил тэнцүү боломж, нөхцөлөөр хангагдаагүй бол мэтгэлцээний үндсэн формат эвдэгдэнэ гэдгийг сайн санах хэрэгтэй. Практик дээр нэг хүчтэй оролцогч гарч ирдэг. Эсвэл хоёулаа хүчгүй байдаг. Үүнд үнэнч шударга хандахаас гадна мэтгэлцээн бол телевизийн шоу гэдгийг ерөөсөө мартаж болохгүй. Ижил тэнцүү байна гэдэг үзэгчдийн сонирхлыг татна. Шоу учраас аль ялах бол гэж үзэгчид шимтэн үзнэ. Үзэгчид шоу үзэх сонирхолтой. Тиймээс ялагч тодорхой байж болохгүй. Ижил түвшний байна гэдгийг зөв ойлгох хэрэгтэй. Жишээ болгож үзүүлбэл, Янукович, Ющенко хоёрын хувьд нэг нь тухайн үед Ерөнхий сайд байсан, нөгөө нь өмнө нь Ерөнхий сайд байсан. Сөрөг хүчний лидер гэдгээрээ танигдсан байсан. Нийт 24 нэр дэвшигч байхад хүмүүсийн сонирхол энэ хоёр хүн дээр татагдаж байсан. Америкийн Ерөнхийлөгчийн сонгуульд бас 20 гаруй хүн нэр дэвшдэг ч ялах магадлал бүхий хоёр хүн дээр олны анхаарал тусдаг. Мэтгэлцээнд ижил тэгш чадамжтай хүн оролцох ёстой. Утсаар асуулт авах нь сайн хэрэг боловч телевиз гэж юу юм бэ? Үзэгчид утасдаж байхад дэлгэц дээр юу үзүүлэх вэ? Энэ тухай зохиол дээрээ бичих ёстой.

Vox-in-pops хийж болно. Тэнцвэрт байдлыг хангасан 4-5 асуулт бэлтгээд гудамжинд гараад хүнээс урьдчилаад бэлтгэж болно. Нэг оролцогчийн тухай асуухдаа “Тэр сайн хүн үү?”, нөгөө оролцогчийн тухай “Тэр хулгай хийсэн үү?” гэж асууж болохгүй. Асуултаар ч гэсэн тэгш байдлыг хадгалах хэрэгтэй. Телемост гэдэг дүрсээр илэрхийлэгддэг ойлголт. Асуулт асууж байгаа хүн нь дүрсээр өөрөө гарна. Үзэгчид мэдээллийнхээ 80%-ийг дүрснээс олж авдаг гэсэн судалгаа байдаг.

Монголын телевизүүдийг харахад утсаар холбогдсон үзэгчид, хөтлөгч бие биенээ ойлголцдоггүй юм шиг анзаарагдсан. Мэтгэлцээний үеэр утсаар холбогдох нь сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Шууд нэвтрүүлэг утсаар асуулт авна гэхэд бидний найдаж байсан шиг сайн хүн утасдаж, сайхан асуулт асууна гэсэн баталгаа байхгүй. Эрсдэл ихтэй. Зарим үзэгч хараал ерөөл тавих, согтуу байх эрсдэл байнга байдаг. Энэ нь төслийг өөр үр дүнд хүргэнэ. **Vox-in-pops-ийг** гудамжнаас, эсвэл студид сууж байгаа үзэгчдээс асууж болно. Ер нь энэ тохиолдолд урьдчилан бэлтгээд хянаад явуулах нь зүйтэй байдаг. Тэгш саналыг өгч чадах уу гэдгийг сайн бодох хэрэгтэй.

Мөн хөтлөгчийн чадвар муу байх нь сүйрэл. Телевизийн шоу нэг л хүн эхнээс аваад дуустал нь удирдах ёстой. Эхлүүлээд л хаячихвал жинхэнэ сүйрэл болно. Тэгвэл үзэгчдээ алдаж, жинхэнэ будаа болно. Хүмүүс юу ч ойлгохоо болино шүү дээ. Хөтлөгчийн үүрэг бага хэмжээгээр заавал байх ёстой. Хөтлөгч нь хоёр нэр дэвшигчийг мөрөн дээрээ суулгаад, гараас нь хөтлөөд явах ёстой. Ерөөсөө хөтлөгчгүй мэтгэлцээн явууна гэдэг хүүхдүүдийг хараа хяналтгүйгээр ойд аваачиж хаяхтай адил эзгүйрчихнэ шүү дээ.

20 минутын эфир байна гэж бодъё. Үзэгч энэ хугацаанд дэлгэцээсээ харц салгахгүй тас ширтээд сууж чаддаггүй шүү дээ. Сэтгэл зүйчид аль хэдийн энэ тухай судалсан. Үзэгчдийн харц нэг юмнаас нөгөө юм руу байнга шилжиж байдгийг тогтоосон байдаг.

Тиймээс мэтгэлцээнийг ямар нэг хэмжээгээр хэсэг хэсэгт хуваахгүй бол үзэгчдийн сохирхол буурна. 10 минут өнгөрөхөд үзэгчдийн сонирхол багасна. Тиймээс 90 минутыг хэсэгчлэн хуваана. Хэсэг бүр драматург, сюжеттэй байх ёстой.

4.Мэтгэлцээний зохион байгуулалт, бусад анхаарах зүйлс

Их том танхим байсан. Байраа хэсэгчлэн хуваасан. Нэр дэвшигчдийг 1.5 м х1.5 метр хэмжээтэй тусгай өндөрлөсөн тавцан дээр зогсоохоор төлөвлөсөн. Нэр дэвшигчдийн хөдөлгөөнийг хязгаарлах зорилгоор өндөр тусгай тавцан тавьсан. Нэр дэвшигч нарт тэр тавцангаас буух боломж олдохгүй. Энэ нь зураглаачид ажиллахад дөхөмтэй байдаг. Оролцогч хаашаа ч хамаагүй яваад эхэлвэл зураглаач өөрийгөө буудахаас өөр аргагүй болно. Тиймээс нэг газар зогсоох, эсвэл суулгах хэрэгтэй. Нэр дэвшигчдийн хоёр талаар суусан зочид тэднээс асуулт асуух эрхтэй, тэдэнд зориулсан камер ажиллана. Харин оролцогчдын өөдөөс харж суусан зочид асуулт асуух эрхгүй үзэгч байна.

Мэтгэлцээний явцад эхлээд нэг нь ярина. Дараа нь нөгөө нь ярина. Тиймээс энэ дүрсийг дэлгэцэнд яаж өгөх вэ? гэдэг их чухал. Нэг нь ярьж байхад нөгөө оролцогчийг дэлгэцийн доод талд өгөх нь бүр сайн. Гэхдээ ганцхан энэ хувилбараар биш, өөр зөндөө олон хувилбар байж болно.

Бид нарт 9 камер байсан. Камер их байх тусам улам сайн. Гэхдээ камерыг ил харагдуулахгүйгээр байрлуулах нь хүмүүсийн анхаарлыг сарниулахгүй сайн талтай. Мэтгэлцээнд тохирсон өөрийн нэр байх ёстой. Мэтгэлцээнийг мэтгэлцээн гэж нэрлэвэл намайг эрэгтэй хүн гэж танилцуулсантай адил. Бусад адил төрлийн нэвтрүүлэг, сувгаас ялгарахын нэвтрүүлэг нэртэй байх ёстой. Нэргүй цацах тохиолдолд энэ нэвтрүүлэг нь бусад телевизээр яг нэгэн зэрэг цацдаг бол байж болно. Өөрөөр хэлбэл нэг байгууллага бэлтгээд бусад нь цацдаг байж болно.

Парламентийн сонгуулийн мэтгэлцээний жишээ

Спорт, кино гаргадаггүй, “Шударга” нэртэй дан мэдээллийн суваг. Парламентийн мэтгэлцээнийг хоёр хөтлөгч хөтөлж байна. Хоёр нам тав таван гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй оролцож байна. Шинжээчид, асуулт асуух эрхтэй зочид бас энд харагдаж байна. Шинжээчдийг тусгайлан авсан байдаг. Эдийн засаг, экологи, нийгмийн салбарыг төлөөлж чадах хүмүүсийг сонгож авдаг. Шинжээчид асуултаа асууж байна. Хоёр гол өрсөлдөгч намаас оролцож байгаа. Шинжээчид болон зочдын асуусан асуултанд нэр дэвшигчдийн хэн нь хариулахаа тавуулаа хэлэлцэж зөвлөлдөж байгаад шийддэгээрээ бидний өмнө үзсэн мэтгэлцээнүүдээс ялгаатай. Мөн нэг нь эхлээд нөгөө нь дуусгаж болно.

Мэтгэлцээн бол телевизийн шоу гэдгийг бүү март. Шоуны нэг зарчим хэдий чинээ их дүрс үзүүлж чадвал дүрслэл сайтай нэвтрүүлэг болдог. Нэвтрүүлгээ графикийн дүрслэлээр хэрхэн сайжруулах вэ гэдгийг бодолцох ёстой. Дүрслэлийн тухай хэлэхэд, эхлэл, төгсгөл, график, титр аль болох олон, баялаг дүрстэй байх ёстой. Одоо мэтгэлцээний өөр хэсэг эхэлж байна. Оролцочид өөр хоорондоо асуулт тавьж байна. Нэг оролцогч нөгөөдөө асуулт тавьж байхад хөтлөгч оролцож байгааг анзаарч байна уу? Энэ

мэтгэлцээний хувьд санхүүжилтийн хагасыг тухайн телевиз өөрийн төсвөөс, үлдсэнийг доноруудаас авсан. Санхүүжилт сайтай, зардал ихтэй байсан. Сайн мэтгэлцээн болсон юм. Хөтлөгчийг эрэгтэй, эмэгтэй, эсвэл хоёр эрэгтэй, хоёр эмэгтэй гээд хүйсийн хувьд яаж ч сонгож болдог. Гэвч хамгийн сонгодог хэлбэр нь эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хөтлөгч байх явдал. Мэтгэлцээн нь харьцангуй богино нэвтрүүлэг боловч зардал ихтэй учраас юуны өмнө зардлаа багасгах, шаардлагатай санхүүжилтээ олох нь хамгийн чухал. Украинд парламентийн сонгууль намын жагсаалтаар явагддаг бол танайд өөр байж болно. Иймээс манай мэтгэлцээний загварыг тэр чигээр нь авна гэдэг хэцүү байж магадгүй. Гэхдээ олон нам оролцсон хоёроос гурван нэр дэвшигчтэй мэтгэлцээн хийж болно. Дүрслэлийн хувьд хоёр хүн байснаас олон хүн орсон нь илүү сохирхолтой. Нам тус бүрээс тойрог, тойргоос дөрвөн хүн оролцуулаад мэтгэлцээн хийж болно.

Манай намууд рейтингийнхээ жагсаалтаараа өрсөлддөг. Жишээ нь, нэгдүгээрт бичигдсэн нам хамгийн сүүлд бичигдсэн намтай өрсөлдвөл үзэгчид үзэхгүй. Гэхдээ манай нөхцөлд бас сонирхож байна. Та 1-р нам, би 8-р намынх учраас оролцохгүй байж магадгүй. Яагаад гэвэл, намын нэр хүндээс их шалтгаалдаг. 1-р намын хүн 8-р намтай мэтгэлцээнд орвол 1-р намын нэр хүнд доошоо ордог. Эмэгтэй хүн хөгшин хүнтэй суувал таван жилийн дараа эрэгтэй нь залуу, эмэгтэй хөгшин харагддаг гэдэгтэй адил. Тиймээс зохион байгуулахаас эхлээд эрсдэл, бэрхшээл бий болдог. Хамгийн гол нь бүх юманд таардаг онол гэж байхгүй. Зохион байгуулах арга техник олон байх тусам та нарт боломж олдоно.

Парламентийн мэтгэлцээн, Ерөнхийлөгчийн мэтгэлцээнээс юугаараа ялгаатай байна вэ?

Оролцогчид:

- Оролцогч, дүр дүрслэлийн хувьд баялаг
- Хоёр хөтлөгчтэй
- Шинжээчид асуулт асууж байсан
- Гол нь парламентийн мэтгэлцээн хаанаа ч хийж болно. Ерөнхийлөгчийн мэтгэлцээн тосгон, суманд хийж болохгүй. Харин парламентийн мэтгэлцээн хийж болно.

Хоёр жилийн өмнө манайд Парламентийн сонгууль болсон. “Интерньюс”-ээс мэтгэлцээний төсөл хэрэгжүүлсэн. Орон нутгийн олон телевиз мэтгэлцээн явуулсан. Үүнээс өмнө зөвхөн Киевт мэтгэлцээн хийдэг байсан. Мэтгэлцээн хаана ч сонирхолтой байдаг. Киевт улсын хэмжээнд нэр хүндтэй хүн оролцож байсан. Харин орон нутагт тухайн газарт нэр хүндтэй бага албан тушаалын хүн оролцож болно. Нийт орон нутгийн 20 телевиз мэтгэлцээн хийсэн. 50/50 хувиар санхүүжилтийн болзол тавьсан.

Украины баруун хэсгийн жижиг хотод болсон мэтгэлцээний талаар ярья.

30000 орчим оршин суугчтай, хамгийн жижигт тооцогддог хот. Гурван нам оролцсон. Намын мужийн төлөөлөгч, хотын намын хорооны дарга оролцсон. Хонх дуугарч, цаг дуусч байгааг сануулж байсан. Шууд мэтгэлцээн гэж титрээр бичсэн. 2006 онд 60 нам сонгуульд

оролцож байсан. Бүгдийг мэтгэлцээнд оролцуулж, бас оролцуулахгүй байж болно. Намууд мэтгэлцээнд орохдоо мөнгө төлсөн. Төлбөртэй учраас оролцохоор мөнгөө төлсөн намуудыг тав таваар нь хувааж цуврал мэтгэлцээн хийсэн. Эхний мэтгэлцээнд таван намын нэр дэвшигч өөрсдийнхөө танилцуулгыг хийсэн.

Мэтгэлцээн улс төрчдийн хандлага, сэтгэхүй, хэв маягт нөлөөлсөн юм. Одоо Украины улс төрчид шинэ маягаар ажиллах болсон. Ололт гарч ирж байгаа.

Мэтгэлцээний хоёрдугаар хэсэгт нэг нам нь нөгөөдөө асуулт тавьсан. Асуулт, хариултын хугацаа хязгаартай, үүнийг хөтлөгч хянадаг. Гуравдугаар нэсэгт намууд мөрийн хөтөлбөрөө танилцуулж, ямар үүрэг, амлалт авч байгаагаа ярьсан. Хамгийн гол нь мэтгэлцээнд оролцож байгаа хүмүүст тухайн орон нугтагт юу хийх тухай асуулт тавьж, хариулт авч байсан. Том асуудлыг хөндөөгүй. Яг нэг асуултыг оролцогч таван нам бүрт тавьсан. Нэг цагийн хоёр дахь мэтгэлцээн байсан. Энэ мэтгэлцээний нэр нь “Тоглоомын дүрэм”. Мэтгэлцээн тус бүр өөр өөр нэртэй байсан юм. Нэг нэр өгөхгүй байхыг бодолцсон.

Бүгдээрээ мэтгэлцээний загварыг эргэн саная.

- Эхлээд намууд өөрсдийгөө танилцуулна
- Хоёрдугаарт намууд бие биендээ асуулт тавина
- Гуравдугаарт уригдаж ирсэн тусгай зочид, шинжээчид, студид байгаа үзэгчид асуулт тавина.
- Хөтлөгч мэтгэлцээнийг үйл явдлыг зарлахаас гадна үйл ажиллагааг удирдаж явуулна.
- Оролцогчдыг ярьж эхлэхэд цаг явж, дуусахад нь хонх дуугарна.

Мэтгэлцээнийг хэрхэн хөтлөх вэ?

Юуны өмнө уригдсан намуудад зориулсан тусгай журам зохиогоод түүнийгээ танилцуулж, оролцохыг зөвшөөрсөн тохиолдолд намуудтай гэрээ хийж гарын үсэг зуруулсан. Журамтай хамт мэтгэлцээний дарааллыг мөн явуулсан. Гэрээнд мэтгэлцээний явцад оролцогч гэрээгээ зөрчсөн тохиолдолд “эфирээс гаргана” гэсэн заалтыг оруулсан. Хоёрдугаарт, хөтлөгчид өндөр шаардлага тавьсан.

Телевизэд бусад нэвтрүүлэг хөтлөгчийн ажлаас мэтгэлцээний хөтлөгчийнх өөр байдаг. Мэтгэлцээний хөтлөгч сайн сэтгүүлч байхаас гадна хоёр чухал шаардлага тавьдаг. Үүнд:

1. Мэтгэлцээний хөтлөгч нам бус, намын харъяалалгүй, улс төрийн хувьд хараат бус байх ёстой. Парламентийн гишүүн байсан хүн мэтгэлцээний хөтлөгч байж болохгүй. Өөрөөр хэлбэл, улс төрд ерөөсөө хутгалдаагүй, улс төрийн ажил эрхэлж байгаагүй хүн байх ёстой.
2. Зохих хэмжээгээр олонд танигдсан, нэр хүндтэй байх ёстой. Учир нь мэтгэлцээний явцад улс төрчид хандан шаардлага тавьж чадах, түүний яриаг шууд таслан зогсоож чадах хүн байх ёстой. Маш сайн хөтлөгч хэдий ч яг ийм шаардлага, хатуу байр суурь баримталж чадахгүй эмээх тохиолдол гардаг.

Нэвтрүүлэгт оролцож байгаа улс төрчийг хувь хүнийх нь талаас илүү гаргаж, танилцуулдаг. Энэ нь аливаа сэтгүүлчийн хувьд хамгийн сайн шийдэл гэж боддог. Монголд ч, Украинд ч улс төрчид өөрийгөө хамгийн мундаг, шилдэг нь гэж боддог. Тиймээс тэдэнтэй харьцах сэтгүүлчийн хамгийн зөв байр суурь бол “Би ард түмний нэг”. Тийм учраас ард түмэн юу асуухыг хүсэж байна. Би түүнийг асууна. Тэр улс төрч ард түмэнд юу гэж хариулахаа бидэнд хариулах ёстой гэж үздэг.

Мэтгэлцээний хөтлөгч зоригтой, хүчтэй байх ёстой. “Зогс, дараагийн хүн” гэж хэлэх зоригтой байх ёстой. “Би таныг биш гудамжинд байгаа иргэдийг дэмжиж байна.” гэдгээ илэрхийлж чаддаг байх ёстой. Улбар шар хувьсгалын үеэр иргэнийхээ хувьд ч, сэтгүүлчийнхээ хувьд ч би Ющенког дэмжиж байсан. Гэхдээ Януковичийн үгийг түүнтэй ижил түвшинд хүргэх үүрэгтэй ажилласан. Энэ бол сэтгүүлчийн ганц зөв зам юм. Телевиз эмэгтэй төлөөлөл ихтэй залуу салбар. Мэтгэлцээний хөтлөгч нэг их залуу хүн байх ёсгүй гэж би боддог.

Сонгуулийн явцад хэвлэл мэдээлэл сурталчилгааны их хүчтэй зэвсэг болдог. Тиймээс телевизүүдийг хянахгүй бол “сармагчинд гранат өгсөнтэй адил” гэсэн зүйр үгтэй адилтгаж болох юм. Сармагчин өөрийгөө болон бусдыг дэлбэлдэг гэсэн санаа юм. Энэ бол төрөөс тавьж буй хяналт биш. Сонгуулийн үеэр телевизийг хянана гэдэг бол олон нийт хяналтаа тогтооно гэсэн үг юм. Энэ хяналт хоёр хэлбэртэй. Нэгдүгээрт, сайн хуулийн засаглал. Энэ тухай дахин дахин давтаж байгааг минь анзаарч байгаа байх. Сайн, тодорхой хуулийн засаглал маш чухал. Хоёрдугаарт, олон нийтийн байгууллагын хяналт. Олон нийтийн зөвлөл нь маш хүчирхэг, үр дүн бүхий зөвлөл байх ёстой. Улс төрчид үүнийг бий болгоогүй гэдгийг мартаж болохгүй.

Сайн мэтгэлцээнд их мөнгө хэрэгтэй тул сайн, бодитой төсөв хэрэгтэй.

Төсвийн бүтэц:

- Урсгал зардал

Мэтгэлцээний тухай урьдчилсан пи ар, сурталчилгаа их хийх хэрэгтэй. Хүмүүсийн сонирхлыг татах ёстой. Хүн бүр мэтгэлцээн болно, хэзээ, хэдэн цагт, хаана болох тухай мэдсэн байх ёстой. Энэ сурталчилгаанд бид 85000\$ төсөвлөсөн. Шууд рекламанд 52000\$, харин бусад зардал бага байсан. Хэвлэлийн бага хурал, орон нутагт танилцуулга хийх, бүх үйл ажиллагаанд мониторинг хийх зардал байсан.

- Дизайны зардал. 45.000\$ болсон. Үүнээс мэтгэлцээний ролик бэлтгэхэд 20.000\$, дагалдах материалын зардалд 17.000\$ төсөвлөсөн. Үүнд цүнх, футболк, нарны шүхэр гэх мэт.
- Сурталчилгаа, богино хэмжээний кино. 31.100\$ болсон. Мэтгэлцээн яаж явуулах, зохион байгуулах тухай кинонд 26.600\$, шинэ вэб сайт нээж ажиллуулахаар 5000\$ төсөвлөсөн байсан.
- Захиргааны зардал 34.000\$ төсөвтэй
- Мэтгэлцээн явуулах үйл ажиллагааны зардал.

Энэ нь хоёр хэсгээс бүтнэ. Нэгдүгээр хэсэгт шууд үйл ажиллагааны зардалд 110.000\$, байрны түрээс, техникийн түрээс орсон. Төсөл дээр 40 хүн ажилласан. Нэг хүний дундаж цалин 1000\$. Гэхдээ янз бүрийн хугацаагаар ажиллах хүмүүс байсан.

- Санал асуулгын зардал 2000\$. Ажиглах зөвлөлийн гишүүдэд 37.000\$ өгнө гэж тооцоолж байсан. Нийтдээ 428.000\$ төсөвтэй байсан. Мэтгэлцээн болоогүй ч бид 250.000\$-ыг зарцуулсан. Судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн. 1000-аас дээш санал асуулгыг манайд боломжийн дүн гэж үздэг.

Мэтгэлцээнд зочдоо хэрхэн урих вэ?

Мэтгэлцээн тэнцвэртэй байдал, тэнцвэртэй нөхцөлд болох ёстой гэж дээр ярьсан. Мөн нөгөө талаасаа мэтгэлцээн бол шоу гэдгийг дахин хэлье. Мэтгэлцээнд зочдыг урихад энэ хоёр маш чухал.

Нэгдүгээрт өөрсдөө юу хийх гэж байгаагаар сайн ойлгох хэрэгтэй. Том, жижиг газар хийсэн нь чухал биш. Гол чухал зүйл нь энэ хөтөлбөрийг хэнд зориулж хийж байгаад оршино. Тиймээс эхлээд өөрсдөө бид үүнийг хэнд зориулж байгаа вэ гэдгийг сайн бодсон байх ёстой.

Телевизэд юу чухал вэ? Үзэгчдийн хамаг анхаарлыг дэлгэц рүү татаж, нүдийг нь бүлтийлгэх ёстой. Үүнийг яаж хийх вэ? Үзэгчдэд чухамхүү танай суваг, танай нэвтрүүлэг хамгийн сонирхолтой, хамгийн чухал байх ёстой. Танай нэвтрүүлэг үзэгчдэд үүнийг л үзье гэсэн сэдэл өгч байх ёстой. Үхэл, хагацал, секс, мөнгө, эрүүл мэнд, нэр алдартай хүн, сенсаци бүх хүнд л сонин байдаг. Харин мэтгэлцээнд бидний дээр нэрлэсэн бүх юм бий гэж бид хүмүүст итгүүлэх ёстой. Энэ бүгдийг нэг дор гаргахын тулд хэн оролцох нь тодорхой байх ёстой.

Хүн чаддаг юмаа хийж байж л амжилтад хүрнэ. Нөгөө талаас хүнд хэрэгтэй юм хийж байж л амжилтад хүрнэ. Телевизийн бүтээгдэхүүн бусад арилжааны бүтээгдэхүүнтэй адил. Телевизийн хөтөлбөр хүнд яаж хүрэх вэ гэвэл, бидний ярьсан энэ бүх зүйлийг багтаасан, сайн зохион байгуулсан байж л ашигтай болно.

Мэтгэлцээнийг зохион байгуулахдаа:

- Нэгдүгээрт, хөтөлбөрөө гаргах ёстой.
- Хоёрдугаарт, өөртөө болон бусдад зориулж тодорхойлон бичсэн зохиол, нэр, дараалал, дүрэм журам, хэдэн оролцогч байхыг бичих ёстой. Үүнийг улс төрийн намуудад, даргадаа, үзэгчдэд худалдах бүтээгдэхүүн гэж үзээд бүх зүйлийг тодорхой бичсэн байх ёстой.
- Гуравдугаарт, мэтгэлцээний санхүүгийн төсөв сайн байх ёстой. Үүнд мэтгэлцээнийг бусдад танилцуулах, сурталчлах зардал төсөвт суусан байх ёстой. Гайхамшигтай нэвтрүүлэг хийчихлээ, хийх гэж байна гэж бүх улс даяараа сурталчилгаа явуулах хэрэгтэй.
- Дөрөвдүгээрт, урих хүмүүсээ нэрлээд яагаад урих болсноо тайлбарлах хэрэгтэй. Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн мэтгэлцээн хоёр нэр дэвшигчтэй байхад амархан, ойлгомжтой байна. Харин Парламентийн сонгуульд нэг тойрогт 23 хүн өрсөлдөж байна гэж бодъё. Тэгвэл хорийг уривал шоу биш болно. Хэн нэгнийг орхиж болохгүй. Үүнийг яаж шийдвэрлэх вэ?

Тавдугаарт, оролцогчдод албан ёсны урилга хүргүүлэх ёстой. Энэ маш чухал бөгөөд албан ёсны толгойтой, тамга тэмдэгтэй, дугаарлагдсан, гарын үсэгтэй байх ёстой. Хуулбарыг нь архивлан авч үлдэн, албан бичиг явууллаа гэсэн бүртгэлийг өөртөө байнга хийж байх ёстой. Энэ бол тун чухал шүү. Энэ албан бичигт хэзээ хариу өгөх ёстойг нарийвчлан зааж өгнө. Энэ нь бас нэгэн шоу болдог. Учир нь “Үр дүн гараагүй бол бас нэг үр дүн” гэсэн үг байдаг шүү дээ. Мэтгэлцээнд оролцохгүй гэсэн хариуг улс төрөөс гарах бодлого гэж үзэж болно. Оролцох эсэх тухайгаа бидэнд бичгээр явуулна гэж хүсэх хэрэгтэй.

Оролцогч нэг бүртэй гэрээ хийнэ. Мэтгэлцээнд ирэхийг зөвшөөрч, бичгээр хариу өгсөн хүнтэй энэ гэрээг хийнэ. Гэрээнд мэтгэлцээн явуулах цаг, хаана болох, хэдэн цагт эхлэх зэрэг мэдээллийг тодорхой бичиж, мэтгэлцээний дарааллыг нэг бүрчлэн цувруулж бичнэ. Гэрээнд мэтгэлцээний хэсгүүдээс өөр нэвтрүүлэгт оруулахыг хориглоно гэсэн заалт оруулна. Хөтлөгч болон бусад оролцогч тухайн хүнтэй хэрхэн харилцах тухай бичнэ. Үүнд: Овог, нэрээр дуудах, хэрхэн хандах зэргийг нарийвчлан бичнэ.

Гэрээнд мөн хөтлөгч хэн байх тухай бичиж хөтлөгчид тавьж буй шаардлагыг тусгана. Бидний хийдэг гэрээгээр жишээ татъя.

1. Төвийг сахисан
2. Улс төрд оролцоогүй
3. Украин хэл төгс эзэмшсэн байх чадвар /Украинд олон янзын аялгуу байдаг учраас аль нэг оролцогч хөтлөгчийн ярьдаг аялгаар ярьж эхэлбэл нэг нутгийн улс байна гэсэн мэдээлэл түгэхээс сэргийлдэг./ Сайхан хоолойтой, тод хэллэгтэй байх ёстой.
4. Туршлагатай /ижил төрлийн нэвтрүүлэг хөтөлж байсан туршлага/
5. Хөтлөгч нь оролцогч, үзэгчдийн хүндэтгэл хүлээсэн хүн байх ёстой.
6. Оролцогчдыг шууд таслан зогсоох чадвартай байх ёстой.
7. Хөтлөгч нь урьд өмнө телевизэд ажиллаж байгаагүй хүн байвал сайн.

Мэтгэлцээн хийхэд өнөөдөр хоёр, маргааш гурав, нөгөөдөр дөрвийг урина гэх мэт тодорхойгүй байж болохгүй. Хэзээ, хаана, хэдэн удаа хийсэн ч мэтгэлцээн бүгд ижил тэгш байх ёстой гэдгийг битгий мартаарай. Тухайн ганц нэвтрүүлэг бус цаашид үргэлжлэх мэтгэлцээнүүд ч ижил тэгш нөхцөлийг тэгш сайн хангах ёстой. Сонгосон загвараа солих гэж яарахын хэрэггүй. Мэтгэлцээний загвар нь одоо оролцож байгаа, оролцох гэж байгаа хүмүүст ижил байх ёстой гэдгийг чухалчилж үздэг.

Мэтгэлцээний хөтлөгчийн ард ард түмэн байгаа. Хөтлөгчийн нүд ард түмний нүд, хөтлөгчийн асуулт ард түмний хүссэн асуулт, хөтлөгч алдаа гаргавал түүний ард байгаа ард түмэнд муугаар нөлөөлнө. Хөтлөгч хүчтэй байвал ард түмэн хүчтэй байна.

Хөтлөгчийн үүргийн тухай ярья. Украины туршлагаас үзвэл, улс төрчид бие биенээ эсэргүүцэж үзэн ядсан найрсаг биш харилцаатай байдаг. Тиймээс хөтлөгчийн ажлаас бүх зүйл шалтгаалдаг. Мэтгэлцээн болох болохгүй нь хөтлөгчөөс шалтгаалж байсан тохиолдол ч бий. “Хөтлөгч хэн бэ?” гэдэг нь нэр дэвшигч мэтгэлцээнд ирэх ирэхгүйгээ шийдэхэд хамгийн ихээр нөлөөлдөг зүйл юм. Олон улс төрч мэтгэлцээний хөтлөгчдөд итгэхгүй байна гэдэг. Яагаад гэвэл тэд хөтлөгчийн тэнцвэртэй байдалд эргэлзэж байсан.

Гэрээнд яагаад хөтлөгчид тавих шаардлагыг жагсаадаг вэ? Улс төрчид, ард түмэн бидэнд итгэх итгэлийг олж авахын тулд эхнээс нь хэн, хаана, яаж ажиллах вэ гээд юуг ч орхилгүйгээр толгой дараалан мэдэж байвал энэ нэвтрүүлэг эхнээсээ аваад хүн бүхний мэдэх хэмжээнд очиж чадна. Хөтлөгч нь туршлагатай нэр хүндтэй шийдвэр гаргахдаа зоригтой хүн байх ёстой. Олон улсын туршлагаас харахад мэтгэлцээний өмнө “Энэ хүн хөтөлнө” гэж хөтлөгчийг урьдчилан зарладаг.

Хөтлөгч нь сонины болон радиогийн сэтгүүлч байж болно. Сайн бэлтгэгдсэн, өөр мэргэжлийн хүн байж болно. Хэрэв ийм хүнээр хөтлүүлэхээр шийдсэн бол урьдчилан бэлтгэх ёстой бөгөөд үүнийг тракт гэж нэрлэдэг. Тракт гэдэг нь зам мөр гэсэн утгатай үг. Тэр хөтлөгчид орчныг мэдрүүлэх, камертай харьцах, асуултаа хэрхэн тавих, оролцогчдыг хэрхэн залах, мэтгэлцээнийг удирдах, хэрэгтэй үед нь таслан зогсоох хэрэгт сургаж, заавал урьдчилан бэлтгэх ёстой. Урлагийн ямар нэгэн тоглолтын өмнө прогон хийнэ гэдэг шиг бид ч гэсэн мэргэжлийн бус хүмүүстэй заавал тракт хийх хэрэгтэй. Ердийн спортын нэвтрүүлэгт спорт сайн мэддэг хөтлөгч, улс төрийн нэвтрүүлэгт улс төр мэддэг хөтлөгч байх ёстой. Харин мэтгэлцээнд хөтлөгчийн үүрэг маш бага. Гадаа тэнэж яваа нохой, хашаан дотор гинжинд уяатай байгаа нохой байна гэж бодъё. Гудамжны нохой чөлөөтэй, хаашаа ч явж чадна. Харин уяатай нохой уяаныхаа дотор эргэлдэж, уяандаа тулаад үүрэг нь дуусна.

Ердийн нэг нэвтрүүлэгт хөтлөгчийн үүрэг хамгийн их. Зарим тохиолдолд хөтлөгч ганцаараа бүх юмаа үүрээд гарах ч бий. Тэр өөрийнхөө үзэмжээр нэвтрүүлгээ удирддаг. Энэ хүн сайн, тэр хүн муу гэж ярьдаг хөтлөгч ч бий. Энэ сэдвийг орхиё гээд орхиод ч явж болдог. Харин мэтгэлцээний хөтлөгч энэ бүхнийг хийж болохгүй. Нэг оролцогчид нь асуулт тавин, нөгөөд тавихгүй байх эрхгүй. Дууныхаа өнгө, нүүрний хувирлаар оролцогчдыг дэмжсэн, эс дэмжсэн өнгө аяс гаргахгүй. Хоёр оролцогчтой, хоёр өөр өнгө аясаар харьцаж болохгүй. Мэтгэлцээнд үүнийг зөвшөөрдөггүй. Хөтлөгч ямар үйлдлийг яаж хийхийг нарийвчлан зааж өгдөг.

Хөтлөгч юу хийх вэ?

Нэгдүгээрт, хөтлөгч мэтгэлцээнийг нээх ёстой. Үзэгчдэд мэтгэлцээний тухай тайлбарлах ёстой.

Хоёрдугаарт, мэтгэлцээний оролцогчдыг танилцуулах ёстой. Ингэхдээ оролцогчдыг адил тэгш байдлаар танилцуулах ёстой гэдгээ мартаж өсгүй. Нэгийг нь нэр хүндтэй нэр дэвшигч гэхийгээд, нөгөөг нь нэр дэвшигч гэдэг ч юм уу, эсвэл Монголын тухай сайн зүйл хийх хүн гэж болохгүй. Нэг ижил түвшний мэдээлэл өгөх ёстой.

Гуравдугаарт, оролцогчдын цагийг хянах ёстой. Мэтгэлцээн адил тэнцүү цагийн хэмжээстэй байх ёстой. Цагийг өлгөж, эсвэл дэлгэцэнд титрээр өгч болно. Ямар ч байсан мэтгэлцээн бүр цагтай байна.

Дөрөвдүгээрт, мэтгэлцээн эхлэхийн өмнө сэдвийг танилцуулах үүрэгтэй.

Тавдугаарт, оролцогчдод ижил төрлийн асуулт тавина.

Зургадугаарт, нэр дэвшигч сэдвээс гадагш хальж эхэлбэл таслан зогсооно.

Долдугаарт, мэтгэлцээнийг дуусгана. Энэ хамгийн сүүлчийн үүрэг юм.

Улс төрчид хаана ч байсан улс төрийн тухай ярих нь тэдэнд илүү хялбар байдаг. Харин ердийн хүмүүсийн асуултад хариулах нь тэдэнд хэцүү. Жишээ нь: Байгаль орчны талаар асуулт тавихад улс төрч аль болох бултах, зугтах арга зам хайж, “Би байгальд хайртай. Та нар мэдэж байгаа” гэх мэтийг хэлээд хуулийн талаар ерөнхий тайлбар хийнэ. “Монгол ардын хувьсгалт нам юу ч хийж чадахгүй. Харин бид л үүнийг хийнэ. Биднийг л сонго.” гэвэл хөтлөгч үүнийг шууд зогсоогоод: “Би танаас байгаль орчны тухай асуусан болохоос танай намын талаар асуугаагүй. Гол ус ширгэж байна. Үүнийг зогсоохын тулд та юу хийх вэ?” гэж асуух нь хөтлөгчийн үүрэг.

Телевизийн ердийн нэвтрүүлэг хөтлөхөөс мэтгэлцээн хөтлөх нь илүү хүнд. Хөтлөгч нь тухайн хөндөгдөж буй асуудал сэдвийн тухай мэтгэлцээнд оролцож байгаа нэр дэвшигчдээс илүү мэддэг байх хэрэгтэй. Жинхэнэ сэтгүүлч хүн улс төр, эдийн засаг, нийгмийн асуудал, гадаад бодлого зэргийг сайн мэдэж байх ёстой. Тухайлбал, оролцогч байгаль орчны сэдвээр худлаа яриад, эсвэл бултаж булзааруулаад байвал “Уучлаарай, энэ гол өчигдөр биш 3 жилийн өмнө ширгэсэн шүү дээ ” гэнэ. “Хууль баталсан” гэвэл, “Үгүй, батлагдаагүй” гэж хэлэх ёстой.

Хөтлөгчийн ард талд ард түмэн бий гэдгийг сана. Хөтлөгчийг оролцогч хуурах гэж оролдвол энэ нь ард түмнийг хуурах гэсэн оролдлого гэж үзнэ. Хөтлөгч зохиолын дагуу нэвтрүүлгээ чиглүүлж хөтлөх ёстой. Тиймээс энэ хүн юу ярих вэ гэдгийг урьдчилан таамаглах чадвартай байх ёстой.

Шинэ сэтгүүлч асуултаа онолгүйгээр “Үүний талаар та юу бодож байгаагаа хэлээч” гэхээр нөгөө хүн баахан худлаа ярьдаг. Ажил дээрээ очоод хальсаа хэд дахин эргүүлээд ч хэрэгтэй зүйлээ огт олж чаддаггүй. Тиймээс та гурван өгүүлбэрээр хариулж өгөөч гэж хэлэх хэрэгтэй. Яагаад гэвэл, би тэр хүнийг юу гэж хариулахыг мэдэж байгаа учраас. Сэтгүүлч хүн нэг сэдвийг ойлгохын тулд маш удаан ажиллах ёстой. Өдөр тутмын үйл явдлаар мэдээ бичиж байвал та сэтгүүлч биш. Нэг асуултыг найман удаа тавих тохиолдол гарч байсан. Уригдаж ирсэн оролцогч таны асуултанд хариулахгүй бол таныг болон таны ард байгаа ард түмнийг хуурч байна гэсэн үг. Хариулахаас бултаад байсан учраас нэг асуултаа найман удаан тавьсан. Гэвч энэ аргыг мэтгэлцээнд хэрэглэж болохгүй. Мэтгэлцээний хөтлөгчийн амар хялбар тал нь өөрийнхөө уяанд л гүйнэ. Муу тал нь уяанаасаа алдуурч магадгүй.

Нэр дэвшигч хадуурч эхэлбэл таслан зогсоох хэцүү бол шууд заставка буюу завсарлага өгөх арга байж болно. Найруулагч дүрсээ аваад өөр дүрс өгч болно. Эсвэл хөтлөгчийн үйлдлийг дэлгэцэнд өгч болно. Энэ үед хөтлөгч тухайн оролцогч мэтгэлцээний журмыг зөрчиж байгааг үзэгчдэд тод хэлэх ёстой.

Мэтгэлцээний үед найруулагч, зураглаач хэрхэн ажиллах вэ?

Дүрсний хувьд хөтлөгч дандаа общий плантай байх ёстойг найруулагч анхаарах хэрэгтэй. Крупный, средний зэргээр авч болохгүй. Яагаад гэвэл, үзэгчдийн гол анхаарлаа хандуулах хүн хөтлөгч бус оролцогч байх ёстой.

Мэтгэлцээний үед гарч болох бэрхшээл: Оролцогч худлаа ярих, сэдвээс халих, цаг барихгүй байх зэргийг үзнэ. Оролцогч яаж ч зөрчлөө гэсэн цагаа зогсоохгүй, мэтгэлцээнийг зогсоож болохгүй. Тиймээс л бидэнд мэргэжлийн чанартай мэтгэлцээн хийхэд суралцах шаардлага гарч ирдэг.

Тарас Шевченко “Тэмц, тэгвэл ялна” гэж хэлсэн. АНУ-ын Ерөнхийлөгч Ж.Буш Украинд айлчлахдаа энэ үгийг дэвтсэн. Хамгийн ухаантай сод хүүхэд ч шууд босоод гүйчихдэггүй. Нэг алхана. Унана. Урагш алхах тусам алхам бүр чинь их байж алхах тоолондоо унахгүй байхыг ерөөе.

Та нарт сургалтын үед олон дахин давтаж байсан зүйлээ дахин хэлье. Бидний гол үүрэг бол бид хүний төлөө ажиллаж байгаа юм шүү. Сэтгүүл зүйн стандартыг мөрд. Тэгвэл бүх юм чинь сайхан болно.

Украины хэвлэл мэдээлэл

Украинд өнөөдөр 20 мянга гаруй сонин, 2000 гаруй телевизийн суваг үйл ажиллагаа явуулдаг. Гэхдээ хамгийн идэвхтэй нь 1000 гаруй байгаа. Украин нь 46 сая хүн амьтай. Зөвхөн Киев хотод 5 сая хүн амьдардаг.

Өнгөрсөн жил, хамгийн идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа 1000 гаруй телевизийн суваг нийтдээ 1.5 сая долларыг рекламаас олсон. Телевизийн хамгийн том суваг нэг сая доллараар худалдагдсан. Рейтингээрээ 8 дугаарт ордог суваг 300 сая доллараар борлогдсон. 1996 оноос хойш телевизийн ганц улсын суваг ажиллаж байгаа. Энэ нь рейтингээрээ 10 дугаарт жагсдаг.

Зүгээр сайн залуус учраас гэж хэн ч реклам өгөхгүй. Украинд реклам олгогчид тухайн суваг, тухайн нэвтрүүлгийг хэзээ, хэдэн хүн үзсэнийг сайн мэдэж байж рекламаа өгдөг юм. Манайд үзэгчдийг тоолох аппарат буюу Peoplemeter- Тоологч ашигладаг. Телевизийн том сувгууд тэдний ямар нэвтрүүлгийг хэдэн цагт хичнээн хүн үзэж байгааг бодитой тогтоохын тулд тоологчийг өөрсдөө худалдан аваад, 10000 айлын телевизорт суулгасан. Тухайн өрхөд зохих хөлсийг төлдөг. Гэр бүлийн гишүүн бүр өөр өөрийн удирдлагатай. Тоологчийг ямар нэг сонголт, шалгуургүйгээр жирийн айлуудад тарааж өгсөн. Өөрөөр хэлбэл, тухайн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлтэй хамааралгүй гэсэн үг юм. Тоологч тоон мэдээлэл цацаж байдаг учраас телевизийн захирлууд өглөө бүр тэдгээр тоон үзүүлэлтийг үзэхээс ажлаа эхэлдэг. Тоологч ерөнхий мэдээлэл цацахаас гадна үзэгчдийн бүрэлдэхүүн, тухайлбал, үзэгчдийн хэдэн хувь нь эмэгтэйчүүд, өсвөр насныхан болох, тэд хэдэн цагийн хооронд аль телевизийн ямар нэвтрүүлгийг үзсэн гэсэн олон нарийн үзүүлэлтүүдийг харуулдаг. Тиймээс энэ тоологчоор, хэн, хэзээ юу үзсэнийг тасралтгүй тодорхойлж болдог. Ийм үзүүлэлтгүйгээр ямар ч суваг хэзээ рекламаа авч чадахгүй.

Телевиз бол хүний итгэлээс шалтгаалах бизнес

Украинд энэ төхөөрөмж үр дүнгээ өгсөн. Манайд “Сайн мэдээлэл өгсөн нь сайн ашиг олно” гэсэн зарчим үйлчилдэгтэй холбоотой. Рейтинг тухайн нэвтрүүлгийн санхүүгийн байдлыг дээшлүүлнэ. Таван минутын рекламаас 10000 ам.доллар олж болно. Украинд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн тухай олон хууль бий. Манайд телевизийн үйл ажиллагааг зохицуулах тусгай, хараат бус байгууллага байдаг.

Украинд төрөөс хараат бус хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл давамгайлж байгаа. Төрийн хэвлэл нэлээд бөглүү, алслагдмал газар л нэр хүндтэй байдаг. Мэдээж нийслэлийнхэн төрөөс хараат бус, хэвлэл мэдээллийн өөр хэрэгслийг хүлээн зөвшөөрдөг.

Манайд Интернет чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Нийт хүн амын 20% нь интернетээс мэдээлэл авдаг гэсэн судалгаа бий. Интернет рекламаас жилд 100 сая ам.долларын орлого олдог. Интернет ашиглах, цахим бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх нь илүү зардал багатай.

Украинд сэтгүүлч бэлтгэдэг 40 сургууль бий. Харамсалтай нь хоёр нь муу, 38 нь бүр муу ажиллаж байна. Энэ бол хамгийн том асуудал. Сэтгүүлч бэлтгэдэг байгууллагууд хийх ёстой зүйлээ хийхгүй байна.

GLOBE INTERNATIONAL
CENTER

Хаяг: Улаанбаатар хот, Чингилтэй дүүрэг, 6-р хороо, Их тойруу
68/1, Логос төв, #902, Улаанбаатар-15141
Шуудан: 38, Ш/Х 102, Монгол улс
Утас: 976-11-324764, 324627
Цахим шуудан: globemon@gmail.com,
globenews@globeinter.org.mn